

Past Times
Минали времена

Имаме богато литературно наследство – книги и списания в природните науки и образованието. Тази литература е предназначена за ученици, учители и широка публика. Така се поддържа жив интерес на младите и по-старите поколения към науката – тази днес забравена литература напълно утолява жаждата за знания. В края на всяка книжка на нашето списание ще бъдат показвани книга или списание от тези отдавна отминали времена.

Проф. Б. В. Тошев
главен редактор

СПИСАНИЕ ПРОСВЪТА

Списание „Просвета“ е орган на Просветния съюз в България. Списанието е излизало всеки месец без юли и август. Годишният том съдържа 1280 страници. Списанието се издава от комитет, а главен редактор от 1935 до 1943 г. е проф. Петър Мутафчиев, историк византолог и специалист по средновековна история, действителен член на Българската академия на науките (1937 г.). Проф. Петър Мутафчиев е баща на акад. Вера Мутафчиева (1929 – 2009), историк османист, и на известния физикохимик, който сега живее във Франция – проф. Боян Мутафчиев (р. 1932 г.).

Чуватъ ли рибитѣ. Известно е, че рибитѣ не издаватъ никакъвъ звукъ. Оттамъ е народното изречение: „Мълчи като риба“. Доскоро се е смѣтало, че тѣ не могатъ и да чуватъ, защото нѣматъ апаратъ за улавяне на звука. Но, отъ изследванията, които напоследкъ сж направили нѣкои зоолози, може съ положителность да се смѣта, че и рибитѣ чуватъ.

Единъ ученъ поставилъ риби въ аквариумъ и ги приучилъ да приематъ храна, като въ опредѣлено време ги привиквалъ съ строго опредѣлени звуци. По-после, макаръ и сжщитѣ звуци да били възпроизвеждани и въ друго време на деня, рибитѣ пакъ дохождали до краищата на аквариума и чакали да имъ ладатъ храна. Това показва, че рибитѣ чуватъ звука, макаръ и вѣроятно да не го приематъ по сжщия начинъ, по който го възприематъ другитѣ животни.

ПРОСВѢТА

РЕДАКТОРЪ
ПЕТЪРЪ МУТАФЧИЕВЪ



ГОД. III.

АПРИЛЪ 1938.
СОФИЯ

КН. 8.

От тази книжка на списанието (кн. 8, год. III, 1938 г.) тук е показана една статия, която освен с информационния си заряд представлява интерес и с някои от акцентите си, които навярно не са загубили актуалност и в наши дни (сс. 897 – 905).

СТ. СТАЛЕВЪ

СЛУЖБАТА И ИДЕОЛОГИЯТА НА БЪЛГАРСКИЯ УЧИТЕЛЪ

Каква е службата на учителя въ България и каква идеология трѣбва и може да има българскиятъ учителъ, за да изпълни дълга си къмъ децата въ училището, къмъ себе си, къмъ народа и държавата? По тоя въпросъ много е говорено и писано отъ учители и общественици, по него може и трѣбва да има опредѣлено гледище всѣки учителъ, защото той е основниятъ въпросъ за професията и училищната политика на държавата.

Въ миналото по тоя въпросъ се водиха буйни спорове, отъ които се родиха фронтове и разцепления всрѣдъ учителството. При все това, той още съществува и неговото разрешение дири всѣки учителъ ежедневно и ежечасно.

Кое предизвиква тоя живъ интересъ къмъ него? — Това, че учителевата служба е идеологична, създава духовни ценности, формира бждещитѣ човѣци и творци въ обществото, та на всѣка стѣпка учителътъ се пита: какви ценности мога и трѣбва да създамъ у децата въ училището, трѣбва ли да изпълнявамъ програмитѣ и предписанията, които държавата дава, или мога и трѣбва да вложa друго съдържание въ тѣхъ, да дамъ друга насока на възпитанието, ако не съмъ съгласенъ съ идеитѣ на съвременната държава, съ организацията и духа на днешното училище?

Такива мисли минаватъ презъ ума на всѣки учителъ, такива чувства за служебенъ и идеологиченъ дългъ, за лична съвѣсть и отговорностъ, за отношение между служба и лична идеология възнуватъ сърдцата на всички учители. Защото работата на учителя не е механична, не е книжна, а въ висша степенъ нравствена: — всѣко служебно действие на учителя поражда въпросъ за смисъла и значението на дѣлото, което върши, подлага се на оценка отъ миpогледа и съвѣстѣта на учителя. И никое обучение и възпитание не е сърдечно, не

е активно и плодотворно, ако то не съвпада и не хармонизира съ идеите и съ морала на учителя. Не може, напр., убежденият атеист и интернационалист да преподава въроучение и да възпитава въ национализъм сърдечно, защото цѣлата му душа протестира срещу „религията — опиумъ за народитѣ“ и срещу „национализма — оржие на господстващите класи противъ потиснатитѣ“! А всѣко обучение и възпитание, въ което не участвува сърцето и душата на учителя, е лицемерно и пакостно както за децата, така и за самия учител: децата стават суетни и лицемерни зубрачи, учителът се раздвоява, изтощава се чувствено и състарява преждевременно отъ работа, която е противъ неговитѣ убеждения и неговата съвестъ.

Служба и идеология трѣбва да сж въ хармония. Понеже психологически много мъчително, почти непоносимо, такова раздвоение и противоречие между изискванията на службата и идеологията на учителя, на практика идеологията на учителя взема връхъ, дава тонъ на неговата дейность, учителът става душата на обучението и на възпитанието, макаръ и да съзнава, че влиза въ конфликтъ съ служебния си дългъ. На всѣки интелегентъ е присжщъ стремѣжътъ да прокара своитѣ идеи въ обществото, да го тласка въ посоката на своя общественъ и духовенъ идеалъ. На всѣки учителъ е още повече присжща амбицията да моделира своитѣ ученици по свой образъ и подобие: първо, защото се счита призванъ да води народа; второ, защото примѣрътъ му е по-силенъ отъ думитѣ, и трето, защото децата сж наивни и довърчиви, а и родителитѣ и обществото имъ внушаватъ постоянно: слушайте и следвайте учителя, той ще ви направи човѣци! А възпитанието е сума отъ внушения на идеи и чувства съ думи и дѣла. Тѣмко за него държавата организира и ръководи училището: съ цель да се самосъхрани и да процѣвти чрезъ образованието и възпитанието на младитѣ поколения въ духа и идеалитѣ на народа и на неговото единство. Защото само духовното единство е залогъ за вътрешенъ миръ и външенъ престижъ на държавата.

Въ програмитѣ и въ правилницитѣ на училището нашата държава прокарава господстващитѣ идеи за частната собственость, за равенството предъ законитѣ, за недѣлимостъта на народа, за обществената солидарность, за нуждата отъ вѣра въ Бога и зачитане на нравитѣ и обичаитѣ народни, за конституционната монархия, като форма на държавно управление, за националнитѣ идеали за обединение на всички българи, за държавна независимость и пр. идеи, върху които почива народното единство, социалниятъ редъ и държавната сигурность. Държавата възлага на учителитѣ да внедрятъ въ съзнанието на децата тѣзи основни идеи. Учителитѣ сж повикани да говорятъ на народнитѣ поколения

отъ името на държавата тъй, както тя решава и желае. Като знае, че душата на учителя е душа на обучението и възпитанието, държавата винаги е била и ще бъде бдителна, дори мнителна, по отношение идеологията и духа на учителството. И това не е само въ България, това е навредъ въ свѣта, най-много дори въ болшевишка Русия. Тъкмо тамъ принципътъ за господството на държавната идеология въ училището е проведенъ на практика въ единъ класически стилъ: нито единъ учителъ безъ болшевишка идеология, нито единъ учебникъ отъ частенъ авторъ, нито една програма на отделенъ учителски съветъ, нито едно частно, чуждо училище, — дори за деца на дипломати, — не се допуска въ територията на 160 милионна Русия. Всичко носи печата на държавната идеология. Въ всички други отрасли на производството и на държавната администрация Русия приема и търпи чужденци-специалисти, защото въ материалната култура способноститъ се упражняватъ безъ влияние отъ идеологията на служителя. Но насаждането на духовната култура въ училищата тя повѣрва само на изпитани, убедени болшевици! И това вършатъ хората, за които не идеитъ, а материалнитъ интереси творятъ историята. Въ сжщностъ, цѣлата болшевишка революция и цѣлата дейность на днешна Русия се движатъ отъ идеи, — отъ личности, фанатично вѣрни на своитъ идеи. Тѣ осжществяватъ ново общество, и за основа му слагатъ не нѣщо друго, а духовнитъ сили на народа, формирани въ училището. Тѣй, Съветска Русия отвори очитъ на всички народи и държави: да ценятъ високо значението на училищното възпитание и да бдятъ зорко за идеологията на учителя, като го направятъ най-убеденъ и най-възторженъ носителъ на държавната идеология.

По примѣра на Русия трѣгнаха навсѣкжде — въ Италия, въ Германия, въ Турция, въ Гърция и въ Полша. Навредъ изоставиха традиционната формула за „свободата на убежденията“, навредъ прогласиха нова формула: единно народно възпитание чрезъ единно идейно учителство. Разбира се, различни, враждебни сж идеологиитъ на болшевизма, на фашизма и националъ-социализма, защото служатъ на различни национални интереси, иматъ различни държавни идеали. Но методитъ и срѣдствата сж еднакви: повече единство.

При новитъ свѣтовни примѣри и освѣтления за службата и идеологията на учителя, неговата професионална организация и борба сжщо доби новъ, държавенъ характеръ: нѣма вече учителски „свободни синдикати“ за борба срещу държавата, за стачки и демонстрации, нито въ Русия, нито въ Германия, Италия, Унгария, Полша и пр. Навредъ тамъ учителството е организирано на национални основи, подъ крилото на държавата, въ единни съюзи, като сътрудникъ на държавата въ дѣлото на народното и държавно възпитание;

учителският интернационал се оказа картонена постройка. Умръ свобода на капитала и на труда; размѣната, търговията и производството се организиратъ чрезъ държавата; нѣма вече свободни пазари, нито свободни граници и финансии. Всичко е станало строго национално, прибрало се е въ свои национални граници, подъ крилото на народната държава. Заедно съ свободния капитализъмъ залѣзва навредъ и рожбата му — социализмътъ. Останала е още само Франция да поддържа традицията на „неограничената свобода“, но и тя ще се умори скоро отъ стачки, афери, заговори и отъ кабинетни кризи, плодъ на класовия духъ, насажданъ у нея отъ известни доктринери десетилѣтия подъ редъ. Примѣрътъ на Испания ще вразуми всички да ограничатъ пропагандитѣ, за да не изгорятъ въ пожаритѣ на гражданскитѣ войни.

Погледнемъ ли сега отъ национално гледище върху службата и идеологията на българския учителъ, ще трѣбва да признаемъ, че у насъ още не всичко е въ редъ. Образованъ е Просвѣтния съюзъ подъ крилото на държавата, обединено е цѣлото учителство; пропаганда класова и партийна не се върши; запазенъ е и увеличенъ е народническиятъ идеализмъ на учителството; опити за противодържавна дейность нѣма. Държавата все повече се убеждава, че учителството не е неинъ врагъ, и не трѣбва да бжде считано за такъвъ, както въ недалечното минало. Затова тя все повече гледа съ довъріе на учителя, все по-открито признава и хвали неговия трудъ и подвига му да работи всрѣдъ лоши условия и при лоши заплати. Тя премахна партизанскитѣ гонения и уволнения, повика представители на учителството въ комисии, които назначаватъ, мѣстятъ, сждятъ и наказватъ учители, стабилизира учителството и го цени по успѣхъ и способности. Още малко усилия и добра воля, и държавата ще създаде дветѣ най-важни условия за спечелване душитѣ и сърдцата на всички учители: по-справедливо и достойно възнаграждение и по-големо довѣрие и участие въ изработването на закони, програми правилници и други реформи, които само учителитѣ могатъ да одухотворятъ и проведатъ въ живота. Докато не се прояви въ тия две посоки дейното довѣрие и любовта на държавата, сърдцата на учителитѣ ще си оставатъ покорни, но студени, умоветѣ пълни, но устата нѣми за истинско сътрудничество. Дотогава и прекраснитѣ усилия на Просвѣтния съюзъ, да развие социални инициативи за професионална самопомощъ, ще изглеждатъ и ще се таксуватъ заинтересувано като „палиативи“ предъ угнетеното учителство. Докато не се изтрѣгнатъ тѣзи два стари тръни отъ снагата на учителството, които будятъ справедливото му и общо недоволство и разочарование, дотогава проповѣдниците на класовата борба ще бждатъ слушани всрѣдъ боледушото учителство. Защото новитѣ организационни форми бѣха

замислени и създадени съ искрена вѣра за сътрудничество и бѣха приети отъ учителството съ надежди, че сега нищо не ще се върши безъ него и противъ него. Учителството повече отъ всички вѣрва само на дѣлата, не на думитѣ.

Но справедливостта изисква да признаемъ, че новитѣ форми и отношения, които спустнаха „завеса надъ миналото“ и прибраха всички учители на служба на едно общо дѣло, не премахнаха, а само потулиха предразсѣдѣци и неразположения, които четиридесетъ години бѣха насаждани отъ срѣди, обявили война на националната държава. Тѣзи идеологични тежнения бѣха пустнали дълбоки корени въ съзнанието на хиляди. И тѣ вѣрваха, че държавата експлоатира учителя; че той е наемникъ, който върши работа само за хлѣба; че всички тѣй наречени „управляващи класи“ сж негови врагове; че той не бива да се хаби, щомъ малко му плащатъ; че възпитанието въ училището е праздна работа, щомъ срѣдата е пълна съ мизерия и неправда; че учителството не бива да се вслушва въ внушенията на никакви инспектори и началства, а да ги „дебне и изобличава“; че то само трѣбва да си избира програми, учебници, инспектори, та и министри; че то трѣбва да съгласува своята борба срещу държавата съ всички отричащи я сили; че то трѣбва да поведе борба за сваляне и качване на правителствата и пр. и пр. Тия агитационни лозунги овладѣха настроението на хиляди учители, като сложиха печатъ на тѣхната катедневна работа: „за грошъ пѣтелъ — за грошъ пѣе“! Въмѣсто на властѣта, отмѣщаваха на беднитѣ деца на бедния народъ!

Така се пишеше въ учителски издания — вестници, списания и брошури — години наредъ, така се говорѣше по конференции, така се гласуваше въ конгреси. А подобренията въ учебното дѣло се таксуваха като придобивки, изтрѣгнати насила отъ „заклетия врагъ—държавата“. Тоя революционенъ духъ и жаргонъ се благославяше отъ министри и главни секретари, неговитѣ апостоли и проводници всрѣдъ учителството се издигаха на високи постове въ просвѣтното ведомство, авторитѣ на синдикални теории и водачитѣ на демонстрации и стачки празнуваха юбилей, а пратеници на министра ги поздравяваха като „стълбове на българската просвѣта“! — Така държавата сама покровителствуваше и насърчаваше тая пораженска психология и пропаганда, която уби духа на учителя-народникъ.

И днесъ, когато тая генерация отровени духомъ учители намалѣ, пораженскитѣ настроения всрѣдъ нея още сж дейни, още сж привлѣкателни. Тѣхъ трѣбва да победимъ въ интереса на единството на нацията и на българската култура.

Ние знаемъ колко важенъ инструментъ за настроения въ селата е учителството и колко важно е неговата уста да не сѣе безвѣрие, неговото сърдце да не се обладава отъ от-

чаяние, зависть и мѣсть, както бѣ преди години. И трѣбва да го предпазимъ идейно, да го спасимъ отъ внушения, които му шепнатъ, че то е измамено, подиграно и вѣчно ще бжде презирано отъ съвременната „държава мащеха“, та трѣбва да измѣни на служебния си и професионаленъ дългъ.

Крайно време е да бжде сложенъ край на тая идеология. Народътъ ни вече самъ е стигналъ до съзнанието, че партийнитѣ дѣления, както и съсловнитѣ омрази и борби, трѣбва да бждатъ преодоленни и вътрешното му единство възстановено. Нека учителството въ собствената си срѣда, пъкъ и вѣнъ отъ нея, не дава примѣрана едно съсловие отъ интеллигенти, недорасло за благото къмъ собствения си народъ. Той има свои нужди и свои задачи, които чакатъ осъществението си. Да се пренебрегватъ тѣ, като се хаятъ националнитѣ ни сили за социални опити, които могатъ да ни струватъ независимостъта, това би било днесъ истинско престѣпление. Народи, много по-големни отъ нашия, увлѣчени въ подобни опити, вече се възвръщатъ къмъ старитѣ, осветени отъ многовѣковния опитъ, ценности на национализма, семейството и собственостъта. Народътъ ни е проникнатъ отъ привързаностъ къмъ тия ценности. Помогнете му да се просвѣти и преуспѣе материално, та и васъ да възнагради! Българскиятъ народъ обича отечеството си, държавата си, пази свето вѣратата си и трепери надъ семейството си, защото цѣлата му история го научи да бжде реалистъ, вѣренъ на традициитѣ, врагъ на всѣкакви утопии и праздни блѣнове. — Не кощунствайте съ тѣзи свети и неизмѣнни негови чувства и идеи, ако искате той да ви тачи и следва. Още преди 60 години великиятъ Достоевски казваше на всички мечтатели за равенство и братство: „Не ще дойде братство на земята, докато не станатъ братски сърдцата“. Не срѣдата създава хората, а хората промѣнятъ срѣдата съ своитѣ чувства, воли и мишци, въ кръга на възможното. Невъзможно е да станатъ хората ангели съ промѣна на строя, — това се вижда въ Русия, но могатъ да станатъ човѣци, какъвто е билъ и Христосъ на земята. Но това ще стане не съ революция, а съ любовъ. Да се християнизира животътъ, да се смекчатъ неравенствата и облагородятъ борбитѣ за съществуване най-напредъ вътре въ нациитѣ, а после между държавитѣ — ето великиятъ идеалъ, който може да задоволи и най-великитѣ сърдца, да осмисли всичкитѣ ни дѣла въ течение на цѣли вѣкове.

Но тоя идеалъ за повече човѣщина, за повече хуманностъ, изразенъ тѣй кратко и тѣй просто, но и тѣй пълно въ заветнитѣ думи на Христа: „Любете другъ друга“, тоя идеалъ е осъществимъ не изведнажъ и не въ свѣтовенъ масщабъ, а само постепенно и въ рамкитѣ на единъ народъ, на всѣки народъ, на всѣка държава по-отдѣлно. Защото самъ Христосъ казва: „Какъ ще обикнешъ чуждитѣ хора, които сж

далече, когато не обичашъ своитѣ, които сж при тебе?“ А и педагогътъ Кершенщайнеръ пише: „Нацията е единственото конкретно и реално общежитие, въ което се раждатъ и разцвѣтватъ всички нравствени ценности. Човѣчеството е абстракция“. Карлъ Марксъ започна нѣкога съ лозунга: „Работници отъ всички страни, обединявайте се“ — но болшевизмътъ свършва вече съ националното начало като върховна ценность.

България е била и ще пребжде национална държава, стремеща се да обедини българския народъ въ социална хармония вътре и съ крепко единство навънка, пазейки ревниво своята независимостъ и своитѣ национални идеали. Отъ нея не може да се иска да стане плячка на чужди народи, нито да жертвува единъ свой членъ за чужди идеали и интереси! Нейната сила е въ народното единство и тя нивга не ще прости на тоя, който би дрѣзналъ да наруши народната вѣра, народната традиция, държавния строй и социалния порядъкъ. Най-малко може тя да прости това на учителя, който е повиканъ да говори вмѣсто нея и за нея на българскитѣ деца, — нейния най-голѣмъ капиталъ, залога за нейното добро бъдеще. Това знаятъ всички учители, това влиза въ тѣхния служебенъ дългъ: да насаждатъ религиозенъ и националенъ духъ, да ратуватъ словомъ и дѣломъ за социална правда и хармония въ рамкитѣ на българското национално единение, въ рамкитѣ на държавнитѣ закони и програми, които сж изразъ на народната воля.

Учителътъ е длъженъ: — или да се проникне отъ тия разбирания сърдечно, да станатъ тѣ негово убеждение, за да върши службата си драговошно и съ вѣра, че служи на своя идеалъ, — или да бѣга съ време отъ храма на училището, кждето всѣко кошунство съ вѣрата, съ идеалитѣ и съ традициитѣ народни се наказва. Учителътъ нѣма моралното право да води децата на България по пжтища, които ги отдалечаватъ отъ нея и ги противопоставятъ на дълга къмъ родината, каквито сж пжтищата на атеизма, интернационализма и класовата борба, пжтища противни и на педагогическата наука за детското развитие.

Не стори ли това учителътъ доброволно, той не може да бжде истински учителъ: той се превръща на „наемникъ“, на „ратай“, който върши чужда „поневолна работа, за парче хлѣбъ“, работа не по неговитѣ чувства и разбирания, „ангария“, която го раздвоява и измжчва, работа само вредна за децата на народа. Защото учителъ, който не говори отъ сърдце и не вѣрва въ това, що преподава, е фарисей, който отблъсва души, той не възпитава, а развращава младежта. Такъвъ по-добре е да получава заплатата, безъ да влиза въ контактъ съ децата, които четатъ задъ маската по-добре отъ възрастнитѣ. Затова е полезно да си провѣри всѣки съвѣ-

стъта, преди да влѣзе въ училището. Прочее, държавенъ и педагогически личенъ дългъ е на учителя да се сроди съ националната и държавна идеология, да се възпламени отъ народната ни вѣра и народнитѣ идеали, ако иска да стане истински апостолъ и възпитателъ въ народенъ и държавенъ духъ, да гради величието на своя народъ, за да се радва на симпатията на родители, общество и държава. Тогава училищната работа ще стане източникъ за радостъ и успѣхи на учителя, защото ежечасно той ще се чувства като творецъ на напредъка и ковачъ на сѣдбинитѣ народни. Да възпита въ 30 години поне 20 родолюбиви пионери за новъ животъ е задача, която всѣки учителъ може да постигне. Труженици съ „скромни идеали“ бѣха учителитѣ въ епохата на Възраждането, но създадоха велики българи, които ни изведоха отъ робството. Тѣ не познаваха чуждата литература, не бѣха чували за създателитѣ на прочути натурфилософски и социални системи, но четѣха въ душитѣ и сърцата на народа, изучаваха неговия битъ и история, та долавяха по-вѣрно копнежитѣ и идеалитѣ народни. Затова, и съ по-слаби методически знания и похвати, тѣ постигаха добри възпитателни резултати. България и днесъ има нужда отъ хора съ „скромни идеали“, хора на дѣлото, а не праздни дърдорковци и „безумни мечтатели“; отъ хора, които да творятъ възможното, а не да блънуватъ за непостижимото.

Босяцитѣ на Горки скитатъ и мечтаятъ, но ходятъ гладни и голи, спятъ въ нощнитѣ приюти за бездѣлници, стоятъ на „дѣното на живота“ и го проклинатъ. Такива босяци възпитаватъ всички учители, които рушатъ, а не се залавятъ да творятъ, очаквайки „социалната революция“ да стори чудеса. До нейното идване тѣ само ще недоволствуватъ, ще резонерствуватъ, ще критикуватъ и отричатъ всичко, — ще рушатъ основитѣ на днешното общество, защото въ това разложение се състои революционизирането на душитѣ. Другото — ще сътворятъ „новитѣ икономически форми, новото общество“. . . Съ такава психика на озлобени фанатици живѣятъ и тѣй проповѣдватъ ония, които днесъ казватъ на учителитѣ, че тѣ „не бива да се престараватъ“ нито въ училищата, нито въ обществената дейность, защото „за 60 пари пѣтелъ малко пѣе“. Изобщо, съ рѣдки изключения, учителътъ, увлѣченъ отъ отрицание, се намира винаги въ остро идейно противоречие съ закона, програмата и правилницитѣ на съвременното българско училище, съ господстващата идеология за служебенъ и общественъ дългъ: вѣчно недоволенъ отъ своето положение и отъ обществения редъ, той вѣчно е принуденъ или да саботира и критикува, или да се приструва. Неговото лицемѣрие, обаче, се отразява върху духа на децата, които лесно схващатъ, че учителътъ не вѣрва и не одобрява онова, що се учи и заповѣдва. А той за

тѣхъ е живъ образецъ! И колкото по-надаренъ природно, по-свършенъ методически и по-чувствителенъ и по-активенъ е учителятъ отрицателъ, толкова повече той дири и успѣва да бжде искренъ, да подчини на идеала си своята служебна работа, като по-открито, по-смѣло и по-хитро насажда отрицание съ думи и съ дѣла.

Има и друга категория учители — безидейни, безлични, безволни. Тѣ сж като страхливитѣ войници на фронта: виновници за всички поражения. Единствениятъ имъ идеалъ е да живѣятъ по-удобно, да се наредятъ по-добре. Въ училището тѣ работятъ като обикновени занаятчи, а вънъ отъ него критикуватъ всичко, отъ всичко сж недоволни, но стоятъ пасивни предъ всѣко творческо усилие. И за да оправдаятъ своята леностъ и бездействие, се явяватъ винаги склонни да следватъ проповѣдниците на отрицанието и да образуватъ тѣхната армия. Мизернитѣ заплати и още по-мизернитѣ трудови и правови условия на учителското съсловие само засилваха пораженскитѣ имъ стремения, които отреченитѣ ловко използуваха. Това настроение само една нова вѣра и нова идеология може да разпрѣсне. Въ училището, повече отколкото въ храма, сж нуждни вѣрващи и ентузиазирани апостоли, защото децата повече отъ възрастнитѣ се увличатъ само съ жива, топла вѣра и съ личенъ примѣръ. Идеитѣ за Бога, за семейството, за народа, отечеството и държавата сж абстракции, безжизнени слова, безъ топлото чувство на учителя, който единственъ може да ги превърне въ живи, осезателни и трогателни образи, за да бждатъ не само познати и разбрани, но и обикнати отъ малки и голѣми деца. „Пътътъ на знанията минава презъ сърдцето на детето“, казва педагогътъ А. Веберъ. И съ това подчертава най-голѣмата педагогическа истина: — детето е емоционална натура, за да разбере и запомни, трѣбва да почувствува и да обикне едновременно. Учителятъ е носителъ на нравственитѣ ценности на своя народъ не дотолкозъ, доколкото ги знае съ ума си и преподава съ устнитѣ си, а доколкото ги вѣрва съ сърдцето си и ги изповѣдва съ дѣлата си. Ако лицемѣрниятъ свещеникъ отблѣсва и пропжжда богомолцитѣ, ако страхливиятъ офицеръ деморализира войнитѣ, десеторно повече деморализира децата учителятъ, който не вѣрва въ народнитѣ ценности и не обича званието си на учителъ. Защото единичкото условие да бждешъ добъръ български учителъ е да обичашъ децата на България и въ тѣхното възпитание да виждашъ своето призвание.

♦♦♦♦♦

✉ **Professor B. V. Toshev**
University of Sofia
1, James Bourchier Blvd.
1164 Sofia, Bulgaria
E-mail: toshev@chem.uni-sofia.bg